

Recenzje

.....

DOI: 10.26354/bb.7.3.80.2020

Stanisław Flejterski*
ORCID: 0000-0002-7057-1541
stanislaw.flejterski@wsb.szczecin.pl

Recenzja monografii

Jana Krzysztofa Solarza i Krzysztofa Waliszewskiego

pt. *Całościowe zarządzanie ryzykiem systemowym.*

Pandemia COVID-19, edu-LIBRI, Kraków–Legionowo 2020, ss. 111

Pandemia COVID-19 należy do tych szczególnych fenomenów, które stanowią i długo będą stanowić dla wielu myślicieli i analityków wyzwanie, nie tylko praktyczne, ale i intelektualne. Kryzys 2020 porównywany jest – z zastrzeżeniem, że każda analogia jest ułomna – do wielkich kryzysów z lat 1929–1933 i 2007–2009. Każdy z kryzysów ma nieco inną genezę, inny przebieg, inne konsekwencje, inne strategie i instrumenty jego przezwyciężania. Specyfika i skutki pojawienia się koronawirusa SARS-CoV-2 były impulsem do wzbogacenia piśmiennictwa naukowego i popularno-naukowego o liczne prace i publikacje, nie tylko z zakresu epidemiologii i innych nauk medycznych, ale również z dziedziny nauk społecznych. Tytułem reprezentatywnych przykładów warto wymienić choćby książki Iwana Krastewa, *Nadeszło jutro. Jak pandemia zmienia Europę* oraz Slavoję Žižka, *Pandemia. COVID-19 trzęsie światem*.

Lista prac zwartych i przyczynków, które pojawiły się w literaturze światowej w roku 2020, jest imponująca, dotyczy to również publikacji z zakresu ekonomii i finansów. Warto tu wspomnieć o inspirującej pracy niemieckiego ekonomisty Daniela Steltera, autora oryginalnego neologizmu „koronomika” (analogia do reaganomiki

---

* Stanisław Flejterski – prof. dr hab., Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, Wydział Ekonomiczny w Szczecinie.

i abenomiki). Jego najnowsza książka (*Coronomics. Nach dem Corona-Schock: Neustart aus der Krise*, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2020) jest ciekawym, aktualnym kompendium dotyczącym pandemii z perspektywy niemieckiej, ale i globalnej. Osobny rozdział stanowią rozmaite publikacje podające w wątpliwość istnienie pandemii, nawiązujące do tzw. teorii spiskowych. Dowodzi to, że fenomen pandemii mieni się wielością barw i odcieni. Dla pełni obrazu warto dodać, że we wrześniu 2020 roku ukazała się książka prof. Grzegorza W. Kołodki *Od ekonomicznej teorii do politycznej praktyki*, w której autor jeden z rozdziałów poświęcił ekonomii politycznej pandemii oraz postpandemicznej przyszłości.

Autorami pierwszej w Polsce pracy zwartej dotyczącej ważnej problematyki z zakresu „koronomiki” są profesorowie Jan Krzysztof Solarz i Krzysztof Waliszewski. Autorzy ci stanowią jeden z filarów wysokiego poziomu recenzowanego studium. O kompetencjach i erudycji może świadczyć długa lista dotychczasowych publikacji, a także uznana pozycja w środowisku polskich finansistów. Przy okazji trzeba nadmienić, że obaj profesorowie należą do prestiżowego grona laureatów konkursu Komitetu Nauk o Finansach PAN za wybitne osiągnięcia w zakresie finansów.

Oczywiście o wartości każdego dzieła decydują nie tylko osoby Autorów, ale samo dzieło. Oceniając każdą pracę naukową, należy odnotować, czy i w jakim stopniu odpowiada ona na następujących pięć pytań: (1) jak jest? – rzetelny opis (ewentualnie wraz z pomiarem i porównywaniem); (2) dlaczego jest, tak jak jest? – geneza, objaśnianie przyczyn, diagnoza; (3) jak być powinno? – określanie stanów pożądanych; (4) jak prawdopodobnie będzie? – prognozowanie; (5) co czynić, aby było tak, jak być powinno? (formułowanie terapii, recept, rekomendacji, sygnałów wczesnego ostrzegania etc.). Oczywiście w każdym przypadku ważny jest kontekst i podejście holistyczne.

Recenzowana publikacja zawiera – oprócz Wstępu i Zakończenia – trzy rozdziały (*Porównanie ram poznawczych zarządzania ryzykiem systemowym; Ewaluacja kosztów urzeczywistnienia ryzyka systemowego; Koncepcja pandemii COVID-19 jako ryzyka systemowego*), w ramach których autorzy zaprezentowali rozważania na temat: *Etapy zarządzania ryzykiem systemowym – porównanie w czasie; Funkcjonalne równoważniki w zarządzaniu ryzykiem systemowym – porównanie w przestrzeni; Warstwy zarządzania ryzykiem systemowym pandemii – porównanie sposobu myślenia o pandemii; Dobra publiczne a dobra prywatne; Dobra publiczne – utrata bezpieczeństwa zdrowotnego i finansowego; Dobra prywatne – utrata pracy i dochodów; Dobra użyteczności publicznej – merit goods; Dobra wspólne wielu pokoleń – club goods; Dobra współistniejące i ich znaczenie w przewyżnianiu negatywnych następstw pandemii; Zastosowanie koncepcji ryzyka systemowego do analizy pandemii COVID-19; Kontekst powstawania ryzyka systemowego pandemii; Szok – koszty dla sektora gospodarki realnej oraz utraty miejsc pracy; Punkt zwrotny – Prognozy rozwoju świata w warunkach pandemii; Sygnały wczesnego ostrzegania; Kumulacja ryzyka – transformacja ryzyka cząstkowego w ryzyko systemowe*).

Książka Jana Krzysztofa Solarza i Krzysztofa Waliszewskiego zasługuje na miano poważnego i interesującego, a przy tym odważnego i ambitnego przedsięwzięcia.

Zamysł Autorów jest czytelny: chodziło o próbę zaprezentowania najważniejszych kwestii dotyczących współzależności między pandemią a gospodarką i finansami. Problematyka ta *ex definitione* należy współcześnie do fundamentalnych z punktu widzenia teorii i praktyki ekonomii i finansów, choćby z perspektywy znanych 17 celów zrównoważonego rozwoju (*Sustainable Development Goals*).

Recenzowana praca odznacza się niewątpliwymi walorami merytorycznymi i metodycznymi. Objętość pracy jest „kompaktowa”, układ pracy jest przejrzysty, a sekwencja rozważań logiczna. Konsekwencje i wyzwania związane z COVID-19 należą do interesujących i ważnych kwestii analizowanych w piśmiennictwie z zakresu ekonomii i finansów (prace naukowe, popularnonaukowe, publicystyczne). Z tego punktu widzenia recenzowaną pracę należy uznać za próbę syntezy tego, co najważniejsze w zakresie tej problematyki. Trzeba odnotować, że Autorom przyszło zmierzyć się z przedsięwzięciem o nadzwyczaj wysokim poziomie złożoności. Podjęty temat jest nowy, relatywnie skomplikowany, a liczba dylematów mu towarzyszących wręcz imponująca. Należy odnotować, że praktycznie we wszystkich fragmentach pracy Autorzy zaprezentowali pragmatyczne myśli i podejścia do analizowanej problematyki. Autorzy opisują, mierzą, porównują, wartościują, objaśniają (!), przewidują, proponują – czyli próbują w granicach możliwości sprostac wszystkim głównym – wymienionym wcześniej – powinnościom analityków zajmujących się ekonomią i finansami. Nie ulega wątpliwości, że swego rodzaju *signum temporis* jest uznanie, że centralnymi kategoriami są i będą mierzalne ryzyko w jego wielu odmianach oraz niemierzalna niepewność (w ostatnim czasie tę drugą kategorię: *uncertainty* nie bez powodu niektórzy autorzy wzbogacają o przymiotniki *fundamental* lub *radical*).

Problematyka recenzowanej publikacji jest bez wątpienia niezwykle aktualna, a przy tym interesująca zarówno z poznawczego, jak i praktycznego punktu widzenia. Autorzy we Wstępie stwierdzają, że: „Celem studium jest zastosowanie dorobku nauk o finansach w zakresie zarządzania ryzykiem systemowym do zarządzania pandemią COVID 19”. Przyjmując taki cel, założyli, że pandemia jest całościowym urzeczywistnieniem ryzyka systemowego. Pozytywnie należy ocenić przesłanie pracy, motywy wyboru obszaru analizy, główne założenia pracy, pytania badawcze oraz metodykę. Należy odnotować, że struktura pracy jest spójna, zgodna z regułami metodologicznymi i metodycznymi przyjętymi w nauce. Autorzy łączą wywody o charakterze akademickim i metodycznym z pomysłami i rekomendacjami o wymiarze praktycznym. Praca łączy w sobie elementy opisu i diagnozy, lub też w innym ujęciu: opisu i objaśniania, nie unika też sformułowań o znaczeniu normatywnym. Jednocześnie docenić trzeba uwagę Autorów, kiedy piszą w Zakończeniu, że: „książka stawia więcej pytań niż daje na nie odpowiedzi”.

Dodać można, na marginesie, że recenzowana praca – jak każda(!) praca naukowa – może pozostawiać pewien niedosyt, zwłaszcza z perspektywy wymagającego czytelnika, silnie od dawna zainteresowanego sprawami globalnymi/zagranicznymi, jednak ze szczególnym uwzględnieniem spraw polskich. Autorzy wprowadzie wielokrotnie przy różnych okazjach odnoszą się do przypadku Polski 2020, jednak

w istocie nie sformułowali generalnej oceny stanu rzeczy w Polsce, wraz z próbą zaprezentowania pakietu remediów i rekomendacji co do przyszłości postpandemicznej gospodarki i postpandemicznych finansów w Polsce. W obecnym stanie rzeczy Autorzy tej wartościowej i potrzebnej książki postępują tak, jak przed laty sugerowała sławna Joan Robinson, kiedy w najkrótszym, jednozdaniowym rozdziale jednej ze swoich książek napisała: „Czytelnik musi sam wyciągnąć wnioski”. Ta uwaga recenzenta ma jednak charakter subiektywny, zrozumiałe jest przy tym, że nie sposób było w jednej monografii zawrzeć wszystkiego. Dodać też trzeba, że fenomen pandemii COVID-19 znajduje się *in statu nascendi*, co jest okolicznością w pełni usprawiedliwiającą. Autorów zresztą oceniać trzeba za to, co napisali, a nie za to, czego nie napisali. Należy przy okazji odnotować, na podstawie lektury bibliografii recenzowanej książki, że Autorzy przestudiowali wiele pozycji literatury, co dobrze świadczy i o solidności i szacunku do dorobku poprzedników (*ostatecznie wszyscy jesteśmy spadkobiercami tych, którzy byli przed nami i poprzednikami tych, którzy przyjdą po nas*).

Współczesna rzeczywistość w sferze ekonomii i finansów odznacza się – zwłaszcza w kontekście wydarzeń z lat 2007/2009–2020 – bogactwem barw i odcieni, dlatego, mimo oczywistej tęsknoty do symplifikacji, potrzebne są odpowiedzi coraz bardziej finezyjne, mające przy tym wartość praktyczną. Z tej perspektywy pojawienie się na polskim rynku wydawniczym recenzowanej monografii należy z definicji przyjąć z zadowoleniem. Jest ona pionierską w polskim współczesnym piśmiennictwie, w którym nie było na razie takiej zwartej publikacji (odnotować należy, dla pełni obrazu, że istnieją publikacje, jednak głównie o charakterze przyczynkarskim).

Głównymi odbiorcami pracy mogą być naukowcy, doktoranci i studenci zainteresowani problematyką szeroko rozumianych nauk ekonomicznych, z uwzględnieniem wyników obecnego stadium debaty nad kierunkami rozwoju i nowymi paradygmatami nauki ekonomii i finansów. Ważnym adresatem mogą być również praktycy związani z sektorem bankowo-finansowym (m.in. specjaliści z zakresu oceny ryzyka) oraz administracją rządową (z Ministerstwem Zdrowia na czele) i samorządową. Dla tej grupy potencjalnych czytelników szczególnie godny zarekomendowania wydaje się rozdział trzeci, zwłaszcza fragmenty dotyczące kosztów dla sektora finansów publicznych, kosztów dla pośredników finansowych (z bankami na czele), kosztów dla sektora gospodarki realnej i utraty miejsc pracy, kosztów dla polityki pieniężnej, ponadto kosztów dla sektora gospodarstw domowych. Przy okazji warto zwrócić uwagę na wartościowy artykuł zamieszczony w „Bezpiecznym Banku” (nr 2/2020), dotyczący wpływu ryzyka związanego z pandemią na polski sektor bankowy (E. Kulińska-Sadłocha, M. Marcinkowska, J. Szambelańczyk, *The impact of pandemic risk on the activity of banks based on Polish banking sector in the face of COVID-19*).

Na tle lektury recenzowanej publikacji należy stwierdzić, że stanowi ona oryginalną, wartościową i potrzebną próbę zaprezentowania aktualnych i ważnych problemów naukowych z zakresu dyscypliny ekonomia i finanse, dowodzi też, że Autorzy dysponują nie tylko odwagą, ale i bogatą, profesjonalną wiedzą i stosownym warsz-

tatem naukowym. Można przypuszczać, że monografia prof. Jana Krzysztofa Solarza i prof. Krzysztofa Waliszewskiego będzie impulsem do powstawania następnych publikacji z zakresu „kronomiki”, dotyczących wpływu pandemii na gospodarkę i finanse. Dotyczy to pandemii z roku 2020 oraz zapewne następnych, jeśli przyjąć, że potwierdzi się pesymistyczna opinia przedstawiciela Instytutu Zdrowia Globalnego Uniwersytetu Harwarda, przywołana przez autorów we Wstępie: „Liczba i różnorodność wirusowych infekcji będzie stopniowo, lecz nieuchronnie się zwiększać, tak jak ich zdolność do dewastacji naszych systemów ekonomicznych”. Recesja w gospodarce globalnej, o trudnej do przewidzenia skali i czasie trwania, w tym i bezprecedensowe perturbacje w sferze szeroko rozumianych finansów, są swoistą lekcją pokory dla świata, a zarazem wielkim wyzwaniem dla praktyków i teoretyków, współodpowiedzialnych za przetrwanie w erze „nowej normalności”.